

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМ. В.Н. КАРАЗІНА**

ПОКОЛОДНИЙ ВАЛЕРІЙ ВІКТОРОВИЧ

УДК 338.242

**ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В
УКРАЇНІ**

08.02.03 – організація управління, планування та
регулювання економікою

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

**Харків
2005**

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Харківському національному університеті ім. В.Н. Каразіна
Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент

Любченко Віра Йосипівна, Харківський національний університет ім. В.
Н. Каразіна, доцент кафедри економіки та менеджменту.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор,

Перерва Петро Григорович, Національний технічний університет
“Харківський політехнічний інститут” Міністерства освіти і науки
України, завідувач кафедри організації виробництва та управління
персоналом;

кандидат економічних наук,

Зінченко Володимир Анатолійович, Харківський національний
економічний університет Міністерства освіти і науки України, докторант.

Провідна установа: Донецький державний університет управління Міністерства освіти і
науки України, кафедра менеджменту в невиробничій сфері, м. Донецьк.

Захист відбудеться 29 березня 2005 р. о 13⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої
ради Д 64.051.05 Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна за адресою:
61002, м. Харків, вул. Мироносицька, 1, ауд. 3-23.

Із дисертацією можна ознайомитися у Центральній науковій бібліотеці Харківського
національного університету ім. В.Н. Каразіна за адресою: 61077, м. Харків, пл. Свободи, 4.

Автореферат розісланий 28 лютого 2005 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

В.П. Третяк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Стан економічної системи держави на сучасному етапі все ще характеризується ліквідацією наслідків економічної кризи та її відбитків у всіх секторах економіки. Процеси зміни державного устрою призвели до значних дисбалансів в організаційно-економічному механізмі державного розвитку, що спричинило негативні процеси морального й фізичного старіння виробничого потенціалу економіки. На сучасному етапі, що характеризується поступовою економічною стабілізацією й формуванням умов економічного зростання, значної уваги потребує удосконалення й стимулювання економічних механізмів акумуляції матеріально-фінансових ресурсів та спрямування їх на утворення доданої вартості. Ключовим інструментом забезпечення стійкого економічного зростання є побудова дієвого механізму регулювання інвестиційних процесів.

Досвід економічного регулювання останніх років переконливо свідчить про необхідність формування дворівневої інвестиційної політики: на загальнодержавному рівні повинні бути сформовані нормативно-правові умови інвестування та чинники, що забезпечують зростання інвестиційної привабливості України, серед яких найголовнішими є зменшення податкового тиску, забезпечення економіко-політичної стабільності й визначення чіткої нормативно-правової бази регулювання інвестиційного процесу. На регіональному рівні державної інвестиційної політики необхідно створити принципово новий економічний механізм, який би, з одного боку, відповідав специфіці українського суспільства, а з іншого – забезпечував достатню ефективність інвестиційних ресурсів і стимулював зростання інвестиційних потоків у рамках територіально-економічної системи регіону та за її межами.

Актуальність запропонованої проблеми зумовила значну увагу до неї серед економістів. Важко навіть виділити серед значних економістів таких, які тим чи іншим чином не торкалися проблеми інвестування. Фундаментальною базою досліджень були праці І. Бланка, Дж. Кейнса, Дж. Сороса, М. Туган-Барановського, Е. Хансена, У. Шарпа та багатьох інших, в яких закладені підвалини регулювання інвестиційних процесів.

Існує досить значний за обсягом та спектром сучасний пласт досліджень регулювання інвестиційних процесів в економіці України. Не зменшуючи значущість вкладу інших дослідників, можна відзначити праці О. Алімова, В. Бабича, В. Беседіна, А. Гальчинського, В. Гейця, М. Герасимчука, М. Долішнього, В. Дорофійенка, І. Лукінова, В. Лушкіна, І. Павлова, П. Перерви, Д. Черваньова, М. Чумаченка та багатьох інших вчених, які торкалися проблем інвестиційної діяльності на рівні підприємств та інших суб'єктів інвестиційної діяльності.

З іншого боку, складність та багатоаспектність процесів інвестування дозволяють визначити недостатнє вивчення методичних аспектів економічного механізму інвестиційного регулювання на регіональному рівні як складової загальнодержавного економічного простору, що й визначає необхідність і актуальність представленого дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота виконувалася згідно з тематикою НДР кафедри економіки та менеджменту Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна в рамках держбюджетних тем: “Розробка методологічних підходів до трансформації системи соціально-економічних відносин в Україні” (0199U004423) та “Соціально-економічна стратегія формування в Україні нової моделі економічного розвитку” (0101U002800).

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає в удосконаленні теоретичної бази регулювання інвестиційних процесів та в розробці практичних рекомендацій щодо удосконалення функціонування економічного механізму регулювання інвестиційної діяльності на рівні держави та регіону.

Для досягнення поставленої мети дисертаційного дослідження у роботі було поставлено й розв'язано такі завдання:

- здійснено аналіз практичних і теоретичних передумов регулювання інвестиційної діяльності;

- узагальнено методичні підходи до оцінки стану функціонування й напрямків регулювання інвестиційних процесів;
- проведено аналіз сучасного стану й динаміки основних джерел інвестиційних коштів на прикладі Харківського регіону й визначено умови та чинники їх максимально ефективного використання;
- досліджено важелі регулювання й стимулювання інвестиційних процесів в державі і регіоні та їх спрямування на оновлення виробничого потенціалу;
- досліджено умови й обґрунтовано напрямки удосконалення діючого економічного механізму регулювання інвестиційної діяльності у розрізі секторів, галузей та підприємств;
- розроблено економічний механізм удосконалення відтворювально-інвестиційних функцій, що враховує аспекти амортизаційної та бюджетної політики;
- запропоновано й обґрунтовано концептуальні напрямки регіонального інвестиційного розвитку;
- вивчено існуючі й запропоновано нові методичні підходи до оцінки інвестиційної діяльності.

Об'єктом дослідження є процес взаємодії чинників і умов інвестиційного механізму, що забезпечує утворення та спрямування інвестиційних потоків.

Предметом дослідження є економічний механізм управління та стимулювання інвестиційних процесів.

Методи дослідження. У роботі використана методологія комплексного аналізу для параметрів інвестиційного клімату; методи порівняння, горизонтальний та вертикальний аналіз для дослідження змін інвестиційного середовища; методи трендового аналізу для дослідження тенденцій інвестування; методи аналізу та синтезу при визначенні впливу чинників на розвиток інвестицій; методи економіко-статистичного аналізу при визначенні чинників формування інвестиційного середовища; метод наукових узагальнень- при побудові концепції розвитку регулювання інвестицій у регіоні.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що:

вперше:

- запропоновано концептуальний підхід до визначення пріоритетності напрямків інвестування, що виходить з принципів індикативного регулювання, інвестиційного аудиту, включає базові напрямки використання адміністративних чинників і формування ринкових умов для досягнення цілей інвестиційної політики та базується на розробленій методиці;
- обґрунтовано організаційну схему економічного механізму регулювання інвестицій на прикладі регіону, яка на базі поєднання регуляторів амортизаційно-бюджетної політики й ринкових механізмів інвестування дає можливість через цілеспрямоване державне регулювання створювати умови для переливу певної частини інвестиційних коштів, керованих ринковими механізмами, до пріоритетних секторів регіонального розвитку;

удосконалено:

- підходи до стимулювання інвестиційних процесів через визначення інтересів суб'єктів інвестування та обґрунтовано орієнтири інвестиційної політики, серед яких ключовими є чіткий контроль внутрішніх інвестиційних джерел суб'єктів господарювання, стратегічне партнерство з крупними портфельними інвесторами, запобігання експорту банківського капіталу з регіону та ін.;
- на прикладі дослідження інвестиційної політики Харківського регіону за останні роки поглиблено перелік чинників і умов, що заважають розвитку інвестиційних процесів, та удосконалено систему напрямків і заходів щодо їх усунення;

дістало подальшого розвитку:

- сутність інвестиційних механізмів у частині активізації процесу залучення іноземних інвестицій і наукового обґрунтування програмно-цільових заходів щодо покращення інвестиційного клімату та оптимізації використання інвестиційного потенціалу;
- існуючі методичні підходи до визначення інвестиційних характеристик розвитку регіонів і підприємств у частині деталізації та визначення значущості окремих параметрів з

точки зору інтересів різних суб'єктів інвестиційної діяльності.

Практичне значення наукових результатів дослідження полягає в тому, що зроблені висновки й узагальнення були розглянуті та використані у роботі Харківської облдержадміністрації, а їх впровадження дозволить активізувати резерви підвищення ефективності управління інвестиційним процесом і таким чином сприяти нормалізації функціонування й розвитку вітчизняної економіки в цілому, а також підвищити якісні параметри та обсяг залучених інвестицій.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною завершеною працею, у якій викладено авторський підхід до вивчення та удосконалення економічного механізму регулювання інвестиційних процесів на загальнодержавному та регіональному рівні. Усі наукові результати, викладені у дисертації, отримані автором особисто. Наукові праці опубліковані без співавторів.

Апробація роботи. Основні результати дисертаційного дослідження доповідались і обговорювалися на засіданнях наукового товариства з вивчення спадщини М.І. Туган-Барановського, науково-практичній конференції "Методологія і методика наукових досліджень реструктуризації промисловості України", 16 червня 2000р., м. Харків, II Міжнародній науковій конференції "Проблеми економіки транспорту" 16-17 травня 2002р. м. Дніпропетровськ, Міжвузівській конференції студентів та аспірантів у рамках Каразінських читань, присвячених 200-річчю від дня заснування Харківського університету "Проблеми соціально-економічного розвитку України в умовах ринкових перетворень" 17-18 квітня 2003 року, м. Харків.

Публікації. За результатами досліджень опубліковано 7 статей у наукових фахових виданнях загальним обсягом 2,3 д.а.

Обсяг і структура роботи. Дисертація складається із: вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури з 191 найменувань на 16 сторінках та 2 додатків на 6 сторінках, що загалом складає 181 сторінку машинописного тексту, у тому числі 29 таблиць та 11 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі розкрито сутність і значення наукової проблеми, обґрунтовано необхідність проведення дослідження, його актуальність, сформульовано мету й завдання, розкрито загальну методологію вивчення проблеми, відображено наукову новизну й практичне значення результатів.

У першому розділі дослідження **"Теоретичні і практичні передумови формування механізму регулювання інвестиційної діяльності"** автором проаналізовано теоретичний базис регулювання інвестиційних процесів, досліджено чинники й умови інвестиційного розвитку, узагальнено підходи до оцінки інвестиційної діяльності.

Дослідження методологічних основ інвестування показало, що в економічних дослідженнях значна увага приділяється проблемам вивчення інвестиційних механізмів задля активізації економічних процесів в Україні, які на тлі монетарної стабілізації як ніколи вимагають інвестиційних вливань для забезпечення свого розвитку. Однак різноманіття інвестиційних досліджень породжує проблему значних відмінностей у трактуванні самої категорії інвестування й розмиває її сутність, що веде до значного ускладнення методологічної бази й суперечливості механізмів інвестиційного стимулювання. Підходи до визначення поняття «інвестиції» відрізняються надто великим розмаїттям, щоб можна було дати йому єдине й вичерпне визначення.

У зв'язку з вищесказаним визначено, що на сучасному етапі розвитку інвестиційного механізму ключовим його принципом буде забезпечення стандартизації й алгоритмізації економічних взаємин, що забезпечують процес інвестування. Основою визначення алгоритмів і нормативів функціонування інвестиційних потоків в економіці є формування відповідного нормативно-правового поля, що включає крім чіткого законодавства систему економічних норм, нормативів і стандартів якості, які повинні бути масовими, й

загальнодоступними, а не носити елементи комерційної таємниці, що має місце на сьогоднішній день.

Вивчення стану інвестиційного регулювання засвідчило його низьку ефективність, орієнтацію переважно на централізовані методи управління, слабку орієнтованість на соціально-економічні потреби регіонів. Це зумовлює потребу формування нової технології акумулювання і здійснення інвестицій у регіонах з використанням регіонального самоврядування і регульованих ринкових відносин. Акценти механізму інвестиційного регулювання регіону повинні бути спрямовані на забезпечення їх нормального функціонування, вирішення економічних, соціальних, екологічних, містобудівних та інших проблем.

Дослідження факторів і умов інвестиційного розвитку дозволило сформулювати схему взаємодії чинників та умов формування інвестиційних потоків на прикладі Харківського регіону й визначити шляхи подальшого розвитку (рис. 1).

УМОВИ	ФАКТОРИ	РЕЗУЛЬТАТИ	ШЛЯХИ РОЗВИТКУ
Наслідки кризи й нестача коштів у виробничому секторі	Значний потенціал внутрішніх джерел інвестування	Незначні обсяги інвестицій	Активізація міжнародних зв'язків і проведення масово-інформативних заходів
Низька ефективність податкового законодавства	Наявність глибоких ринків	Вузкий галузевий спектр інвестування	Стимулювання розробки інвестиційних проектів у пріоритетних галузях
Недосконалість правової бази	Наявність могутньої науково-технічної бази	Низька питома вага інвестицій з розвинених країн Європи і США	Удосконалювання системи підвищення кваліфікації кадрів і зокрема менеджерів
Перевага в галузевій структурі регіону галузей, що вимагають довгострокового інвестування	Наявність могутньої інфраструктури	Низький рівень довгострокового банківського кредитування	Підвищення інформаційного забезпечення економічного розвитку, створення єдиної інформаційної бази інвестування

Рис. 1 Схема інвестиційних процесів Харківського регіону

Як видно з рис. 1, серед шляхів розвитку інвестиційних процесів регіону запропоновано обрати пріоритетними заходи щодо підвищення інформаційного забезпечення інвестування, що є одним з найбільш значимих і доступних напрямків інвестиційного стимулювання для регіональних органів управління. З іншого боку, важливим є дотримання стратегічних пріоритетів регіонального розвитку й забезпечення інвестування "точок зростання" – галузей і підприємств машинобудівного комплексу, розвиток яких викликає аналогічну ланцюгову реакцію в суміжних галузях.

Для визначення комплексного науково-методичного підходу до оцінки інвестиційних параметрів регіону було досліджено існуючі підходи до оцінки й регулювання інвестиційних процесів.

У результаті дослідження підходів до оцінки інвестиційної привабливості й рівня розвитку регіону в рамках системи державного регулювання інвестиційних процесів визначено, що на сучасному етапі існує значна кількість різних підходів до оцінки інвестиційного середовища регіону, що враховують точки зору різних авторів, і їх узагальнення з урахуванням специфіки регіону є одним з ключових завдань методичного розвитку інвестиційного механізму.

Аналіз показав доцільність використання системи показників стійкості суспільства, економіки й навколишнього середовища у поєднанні іншими підходами, залежно від умов, цілей і завдань, для вирішення яких вони використовуються.

У другому розділі дослідження **“Дослідження чинників та умов функціонування інвестиційного механізму у Харківському регіоні”** проведено аналіз загальних тенденцій інвестування, проведено дослідження стану та напрямків інвестування в розрізі секторів економіки, визначені потенційні джерела інвестиційного зростання.

Аналіз загальних тенденцій основних соціально-економічних показників Харківського регіону дозволив визначити дві домінуючі тенденції: по-перше, по окремим галузям і напрямкам економічного розвитку спостерігається похвалення економічних процесів та зростання економічних показників, по-друге, досягнення стійкого зростання в усіх секторах економічної системи регіону ще неможливе без державного регулювання та підтримки, тобто політика державного регулювання значною мірою зумовлює економічне зростання. На основі вказаного зроблено висновок про необхідність поступового еволюціонування регіональної політики інвестування від превалювання антикризових заходів інвестиційного розвитку в бік стратегії стимулювання зростання.

У результаті моделювання та прогнозування обсягу інвестування основного капіталу за регіонами України виявлено поступові зміни в регіональній структурі інвестування в Україні та зростання централізації інвестиційних коштів. Якщо у 1995 році м. Київ за обсягами інвестування основного капіталу було на 9 місці, то у 2002 – на 1, що є свідченням централізації інвестиційних потоків. Указана тенденція є важливою з огляду на формування політики розвитку інвестування в регіонах. Тому, в рамках розробки політики інвестування регіону необхідно використовувати інструменти запобігання відтоку інвестиційних коштів до центру, однак ця політика повинна формуватися переважно на основі вивчення чинників та умов, що забезпечують таку інвестиційну привабливість столиці України, та забезпечення їх створення в регіонах.

Дослідження галузевої структури інвестування у Харківському регіоні засвідчило поступову зміну акцентів інвестування з сировинних галузей і галузей з низьким рівнем додавання вартості (таких як видобувна та харчосмакова) у бік галузей виробничого комплексу, в першу чергу, – машинобудування, а також стабілізації питомої ваги енергетичного сектору. Такі тенденції інвестування є позитивними, оскільки значну частину виробничого потенціалу України складає якраз промисловий сектор, який і є основною рушійною силою економічного зростання.

Таким чином, проведений аналіз показав, що інвестиційні процеси регіону характеризуються відносно незначним обсягом інвестиційних потоків, які не відповідають загальному обсягу наявного виробничого потенціалу регіону, та, відповідно, не повністю задовольняють потреби його оновлення та нарощування. Усунення цих диспропорцій сприятиме більш ефективній реалізації економічних можливостей, які надає статус території пріоритетного розвитку зі спеціальним режимом інвестування.

Серед позитивних рис інвестування в регіоні слід виділити переважання у структурі інвестицій витрат, безпосередньо спрямованих на оновлення обладнання та інвентарю. Така тенденція є передумовою прискорення розвитку й загального зменшення часового лагу отримання ефекту від інвестування.

Аналіз основних фондів за формами власності показав, що структура виробничого потенціалу Харківського регіону вимагає суттєвого удосконалення в частині збільшення питомої ваги активної частини основних фондів. Показовою є структура основних фондів,

що знаходяться у власності міжнародних організацій, оскільки, як правило, саме цей сектор економіки характеризується найбільш продуманою та науково обґрунтованою політикою інвестування з огляду на умови та потреби ринкової економіки.

Аналіз тенденцій оновлення та вибуття основних фондів показав, що найбільший коефіцієнт оновлення відзначається на підприємствах, які знаходяться у власності міжнародних організацій та юридичних осіб інших держав, за 2001 рік цей показник склав 45,6%, і це значною мірою зумовлено збільшенням інвестування коштів у цей сектор. Активно оновлюються основні фонди підприємств приватної власності – 15,3%. Найбільша різниця коефіцієнтів плінності основних фондів спостерігається на підприємствах комунальної власності, а на підприємствах колективної власності коефіцієнт вибуття більший за коефіцієнт оновлення, що може пояснюватися активізацією процесів списання застарілих основних засобів та недостатнім використанням потенціалу розширення основного капіталу.

Вивчення внутрішньої структури виробничого потенціалу регіону засвідчило, що найбільша частка основних засобів регіону сконцентрована за трьома основними напрямками економічної діяльності, а саме: промисловість – 25,1%, операції з нерухомістю, здавання під найм і послуги юридичним особам 23,3%, державне управління – 23,5%.

Вивчення пріоритетних напрямків інвестування на підприємствах різних форм власності за 2002 рік засвідчило, що пріоритетами інвестування підприємств державної власності є видобувна промисловість, транспорт і будівництво; комунальної – житлова, соціальна та екологічна інфраструктура; приватної – операції з нерухомістю, сільське господарство; колективної – обробна промисловість, зв'язок; іноземних інвесторів – роздрібна торгівля побутовими товарами і їхній ремонт, операції з нерухомістю, діяльність у сфері інформатизації.

Дослідження показали, що істотною проблемою сучасної політики економічного розвитку комунального сектору є зневага до інвестування тієї частини інфраструктури, яка забезпечує підвищення інформаційного рівня регіонального розвитку і забезпечує консультативно-регуляторні функції управління регіоном. Зауважимо, що це вбувається на фоні суттєвого іноземного інвестування в інформаційний сектор, яке складає 1/3 усіх іноземних капітальних інвестицій та свідчить про стратегічну значимість даного сектора й про його високу пріоритетність.

Виходячи з гіпотези про те, що капітальні інвестиції приватної форми власності є найбільш чутливими до ринкових механізмів формування інвестиційної привабливості різних видів діяльності, у роботі відзначено, що найбільшою інвестиційною привабливістю в регіоні володіють: оренда нерухомості, рослинництво, обробна промисловість і видавнича діяльність. Такий стан пояснюється істотною активізацією економічної діяльності в регіоні, і особливо в його центрі – Харкові, а з іншого боку – усе ще млявими тенденціями активізації в машинобудівному комплексі регіону.

Аналіз зовнішніх потоків свідчить, що за останні сім років відбувалося безперервне зростання обсягу іноземного капіталу залученого в економіку регіону, проте його темпи мали хвилеподібний характер, що може пояснюватися істотною залежністю від політико-адміністративних чинників та потребує подальшого вивчення.

Відзначено, що одним із елементів підвищення інвестиційної привабливості є вільні (спеціальні) економічні зони та території пріоритетного розвитку зі спеціальним режимом інвестиційної діяльності. Проте, для залучення іноземних інвестицій окрім економічних умов важливими є елементи всіх видів інфраструктури регіону. Оскільки інвестиційний процес починається з відвідування міста потенціальними інвесторами, то важливо, яке враження справить регіон, зокрема місце діяльності. Від цього залежить доля залучення потрібних коштів.

Дослідження передумов формування інвестиційних коштів на рівні окремих підприємств показало, що головним стримуючим чинником інвестиційного розвитку підприємств виступає рівень реалізації виготовленої продукції. Оскільки ключовим питанням для більшості підприємств на сьогодні залишається пошук та утримання ринків збуту для

забезпечення реалізації власного економічного потенціалу, а питання інвестування й технологічного розвитку є похідними, то вони відповідно стримуються вказаною проблемою

Дослідження результатів виробничої діяльності підприємств (табл. 1) дозволило дійти висновку, що доцільно враховувати два критерії інвестиційних підходів до підприємств:

Таблиця 1

Динаміка показників матеріалоємності обстежених підприємств

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	Сер. знач
з-д Бриг	0,650	0,660	0,680	0,690	0,700	0,700	0,680
НВП Хартрон-плант	0,309	0,246	0,329	0,370	0,283	0,244	0,297
з-д ПТУ	0,459	0,459	0,459	0,459	0,459	0,459	0,459
ДНЦЛЗ	0,646	0,804	0,736	0,752	0,743	0,720	0,733
ВАТ Гідропривід	0,928	0,925	0,931	0,828	0,731	0,751	0,849
Плитковий завод	0,570	0,641	0,609	0,589	0,635	0,602	0,608
КФ Глобус	0,353	0,312	0,375	0,445	0,416	0,343	0,374
НВО Вестрон	0,007	0,021	0,040	0,034	0,108	0,091	0,050
КБ ФЕД	0,429	0,513	0,500	0,581	0,202	0,346	0,429
КФ ім.Фрунзе	0,386	0,484	0,426	0,485	0,417	0,339	0,423

відповідно до регіональних потреб стимулювання інвестування підприємств, для яких рівень коефіцієнту перевищує 0,5 доцільно здійснювати у поєднанні з активізацією їхньої експортної діяльності, і навпаки, для підприємств, у яких цей показник є меншим за вказаний, стимулювання інвестиційної діяльності доцільно поєднувати з орієнтацією на регіональний ринок, що забезпечить активізацію та гармонізацію розвитку регіонального виробничого комплексу. Указаний інвестиційний параметр є суттєвим елементом інвестиційного регулювання регіонального розвитку.

У третьому розділі **“Удосконалення інвестиційного механізму економічного розвитку”** узагальнено результати проведених досліджень, визначено напрямки удосконалення інвестиційної політики, запропоновано механізм регулювання інвестування на прикладі регіону та вдосконалено методичні підходи до оцінки інвестиційних проектів.

Виробничі комплекси регіонів України не можна вивести на сучасний світовий рівень розвитку без якісного перетворення продуктивних сил усіх блоків комплексу. Пріоритет розвитку виробництва не може бути досягнутий без забезпечення пріоритету в розвитку матеріально-технічної бази комплексу, що вимагає розробки цілеспрямованої інвестиційної політики в кожному окремому секторі економіки.

У зв'язку з цим регіональна інвестиційна модель має бути зорієнтована в першу чергу на такі пріоритетні напрямки вкладення капіталу: розвиток ринкової інфраструктури, оскільки виробництво і його інфраструктура дезінтегровані, а існуючі потужності не відповідають сучасним вимогам; розвиток інформаційного потенціалу регіону; розвиток виробництва, заснованого на використанні екологічно чистих, із замкненим циклом, енерго- і матеріалозберігаючих технологій. З метою удосконалення державного регулювання інвестиційних процесів поруч із залученням іноземних інвестицій необхідно своєчасне виявлення, акумуляція й адресування в пріоритетні сфери внутрішніх джерел (насамперед коштів амортизаційного фонду, ресурсів банківської системи, бюджету). Для забезпечення формування виробничого капіталу необхідний розвиток кредитних відносин, для забезпечення якого в свою чергу необхідне формування діючого правового механізму. З іншого боку, регулювання інвестиційних процесів в регіоні може мати стійку основу тільки з урахуванням інтересів всіх суб'єктів, які приймають рішення про вкладення власних, позикових або залучених майнових та інтелектуальних цінностей в об'єкти інвестування.

На основі узагальнення інтересів суб'єктів інвестування в регіоні в рамках загальної інвестиційної стратегії та визначення інвестиційних пріоритетів регіонального розвитку було

запропоновано концептуальний підхід до регулювання інвестиційного розвитку регіону (рис. 2).

Рис. 2 Концептуальний підхід до регулювання інвестиційного розвитку регіону

Запропонований підхід включає систему задач оптимізації інвестиційних механізмів регіону з урахуванням виробничого та організаційного блоків, а також їх взаємозв'язків з методами та засобами координації управління інвестиційними процесами, що належать до бюджетної, фінансово-банківської та інших сфер.

Дослідження факторів і умов регулювання інвестиційного потенціалу, а також аналіз і узагальнення підходів вітчизняних та іноземних авторів щодо регулювання інвестицій у регіоні дозволили запропонувати схему економічного механізму регулювання інвестицій у регіоні (рис. 3).

Рис. 3. Схема економічного механізму регулювання інвестицій у регіоні

Центральним її структурним елементом є єдиний фонд регіонального інвестиційного розвитку регіону, метою якого є організація управління, планування й координації інвестиційних процесів у регіоні. Цей фонд з орієнтацією на пріоритети регіонального розвитку забезпечує мобілізацію тимчасово вільних коштів і їх спрямування на інвестиційні потреби.

Суттєвим елементом є створення єдиної бази даних інвестиційного регулювання, за допомогою якої може бути сформована система інвестиційного моніторингу в регіоні.

Важливим елементом механізму інвестиційного регулювання є можливість регулювання термінів амортизації відтворювального потенціалу підприємства з урахуванням пріоритетів регіонального розвитку й інвестиційної політики підприємства. В основі регулювання повинна лежати система інвестиційного аудиту, що забезпечує оцінку загальноекономічної доцільності інвестиційних вкладень у підприємство. Регулювання залучення зовнішніх інвестицій повинне забезпечуватися на основі системи прогресивного надання пільг, що визначає рівень преференцій і гарантій для інвестора з обліком його інвестиційної історії в регіоні.

Важливим моментом пропонованого механізму інвестиційної діяльності є запровадження окремого обліку амортизацій по кожній одиниці основних засобів за допомогою розробки відповідного програмного забезпечення. Реалізація вказаного напрямку створить об'єктивні передумови для прямого регулювання та стимулювання відновлювальної політики підприємств, шляхом запровадження податкових коефіцієнтів, що дозволяють прискорювати повернення амортизаційних коштів у частині сум, що відповідають відновлюваним витратам підприємств. Такий облік доцільно запроваджувати на конкретні види обладнання й відповідно до політики їх відновлення формувати інтегральний показник прискорення амортизаційних списань підприємств.

Фінансовою базою даного фонду буде служити мобілізація коштів банківської системи, фондового ринку, тимчасово вільних коштів населення, а також випуск облігацій і позик, розвиток систем безготівкового обігу коштів, розвиток специфічних форм інвестування, таких як лізинг, венчурне інвестування і т.ін.

Важливим напрямком функціонування даного фонду є розміщення коштів пенсійних і страхових фондів тощо. Створення й функціонування запропонованого фонду істотно поліпшить рівень інвестиційного клімату в регіоні за рахунок підвищення динамічності інвестиційних процесів, прискорення реалізації інвестиційних пріоритетів регіону й прискореного відновлення виробничого потенціалу регіону.

Задача фонду єдиного інвестиційного розвитку регіону (рис. 3) об'єднати державний потенціал і систему інтересів суб'єктів інвестування. Через нього регіональні влади можуть

використовувати різні інструменти й комплекси заходів для залучення прямих інвестицій. Основними з них є:

- цільове впровадження пільгових та спеціальних режимів інвестиційної діяльності за схемою спеціальних зон економічного і технологічного розвитку;
- державна підтримка прямих інвестицій на регіональному рівні;
- створення додаткових стимулюючих механізмів для потенційних інвесторів та підвищення конкурентоспроможності залучення інвестиційних коштів порівняно з іншими регіонами;
- створення ефективної інформаційної системи для потенційних інвесторів;
- створення умов для вільної конкуренції виробників;
- перехід від практики прямого субсидування виробників до системи адресних дотацій;
- розробка гнучкого й ефективного механізму регулювання виробничих пропозицій регіону;
- підвищення ефективного державного управління об'єктами інфраструктури загального користування.

Важливою проблемою реалізації дієвості пропонованого інвестиційного механізму є розробка основ державного інвестиційного аудиту, що б забезпечував достатню наукову основу та всебічну якісну оцінку здійснення інвестування.

Проводячи інвестиційний аудит підприємств, на наш погляд, додатково до стандартних показників слід аналізувати такі оціночні показники:

1. Рівень ринкової доцільності інвестиційного проекту, що може бути розрахований, як

, де

– вартість виробництва;

– середня зважена вартість (собівартість) виготовлення одиниці аналогічної продукції

;

N_V – обсяги виробництва;

N_{RO} – обсяги продажів в регіоні;

N_{RI} – обсяги продажів за межами регіону;

d_1 і d_2 – аналогічні коефіцієнти, отримані експертним шляхом щодо потреби в результатах досліджуваного виду діяльності в рамках регіону (d_1) та за його межами (d_2), d_i (0,1; 0,5;1).

2. Рівень ефективної витратомісткості продукції інвестованого підприємства:

, де

– амортизаційна ємність;

– матеріалоємність;

– зарплатоємність;

– середній рівень матеріалоємності продукції галузі;

M – матеріалоємність продукції;

k_i – коефіцієнти, отримані експертним шляхом, за умови $\sum k_i = 1$, що характеризують пріоритетність поточної інвестиційної політики у частині відновлюваної (k_1), витратозберігаючої (k_2) та соціальної політики (k_3).

3. Рівень екологічної ефективності проекту:

, де

E_0 – загальна сума екологічної шкоди проекту;

E_1 – плановані витрати на потреби екології.

4. Рівень технологічності проекту:

, де

i – доля інноваційних витрат;

– середня частка інноваційних витрат по галузі.

5. Рівень мультиплікативності (додавання вартості) для регіону:

, де

D – додана вартість;
 S – собівартість продукції;
 R – продаж, обчислюється як
 , де

V_1 – продажі в регіоні;
 V – загальний обсяг продажів.

6. Коефіцієнт порівняльної трудової ефективності:

, де
 BB – валовий випуск по інвестиційному проекту;
 L – кількість робочих місць;

– середньогалузевий коефіцієнт працевіддачі по валовому випуску.

Для спрощення порівнянь та уніфікації аналізу можна розраховувати інтегральний коефіцієнт соціально-економічної ефективності інвестиційного проекту в регіоні, як:

Таким чином, узагальнюючи запропоновані методичні підходи щодо вдосконалення інвестиційного механізму, слід підкреслити, що інвестиційний аудит має віддзеркалювати внутрішні показники ефективності проектів, чинники регіонального впливу, а також загальнодержавні умови їх розвитку. Забезпечення такого підходу дасть змогу сформувати дієвий механізм інвестиційного розвитку, що враховуватиме інтереси всіх рівнів ієрархії державної системи.

ВИСНОВКИ

1. На сучасному етапі розвитку інвестиційного механізму ключовим його принципом є стандартизація економічних взаємин, що забезпечують процес інвестування шляхом поєднання параметрів економічної ефективності, притаманних ринковій економіці, з параметрами суспільної ефективності та керованості, притаманними директивно-плановій формі організації економіки.

2. Для формування дієвого механізму економічного регулювання інвестиційної діяльності і забезпечення стійкого функціонування економіки держави та її окремих складових, необхідно відновлювати систему планування інвестицій, що б відповідала дії ринкового механізму.

3. Серед першочергових завдань інвестиційного регулювання на сьогоднішній день слід також відзначити стимулювання розширення спектру інвестування, що дасть основу для забезпечення загальноекономічного зростання та довгострокової ефективності.

4. Серед питань структурного регулювання інвестицій, суттєвим орієнтиром є інвестування активної частини основних фондів, що дозволить максимально ефективно використовувати наявні інвестиційні кошти. Для досягнення цієї мети доцільно використовувати запропоновані підходи в частині інвестиційного аудиту .

5. З точки зору впливу інвестиційних процесів на виробничу структуру економіки регіонів України доцільним є забезпечення поступового переливу інвестиційних капіталів з сировинних галузей, які характеризуються відносно меншим терміном отримання ефекту від інвестицій і найбільшим рівнем інвестування на сучасному етапі, до переробних, що забезпечують більш високий рівень додавання вартості й, відповідно, несуть додаткові ефекти стимулювання економічного розвитку держави.

6. Реалізація інвестиційних проектів будь-якого рівня повинна враховувати як ключове питання пошук та утримання ринків збуту для забезпечення реалізації власного потенціалу, оскільки саме процес реалізації потенціалу лежить в основі технологічного розвитку. Вказану проблему запропоновано вирішувати через регулювання швидкості оновлення потенціалу інструментами бюджетно-податкової та амортизаційної політики, що б керувалися регіональними центрами інвестиційного розвитку, схему яких було запропоновано й обґрунтовано. Формування вказаних центрів забезпечуватиме генерацію

інвестиційної інфраструктури в регіонах, що дозволить, з одного боку, створити умови для інвестування, а з іншого – наповнити канали грошового обігу інвестиційними інструментами та, відповідно, поширити їх використання.

7. Дослідження пріоритетності інвестування показало, що доцільно враховувати критерії регулювання інвестиційних підходів до підприємств, виходячи з принципу додавання вартості, що забезпечить активізацію й гармонізацію розвитку регіонального виробничого комплексу.

8. Серед шляхів розвитку інвестиційних процесів регіону пропонуємо обрати пріоритетними заходи щодо підвищення інформаційного забезпечення інвестування, що є одним з найбільш значущих і доступних напрямків інвестиційного стимулювання для регіональних органів управління.

Список опублікованих праць за темою дисертації.

1. Держава і бізнес: інвестиційне возз'єднання як механізм економічної модернізації суспільства // Вісн. Харк. нац. ун-ту ім. В.Н.Каразіна. – №482.- Х.: ВЦ РізоХНУ, 2000.- С. 28-31.
2. Організація управління, регулювання та стимулювання процесу становлення й розвитку венчурного інвестування і України //Перспективи розвитку інвестиційних процесів в Україні. Вісн. Харк. нац. ун-ту ім. В.Н.Каразіна. – №502. – Х.: ВЦ РізоХНУ, 2001.- С. 102-107.
3. Огляд деяких аспектів організації венчурного інвестування в Україні //Економіко-організаційний механізм економічного розвитку промисловості України. Вісн. Харк. нац. ун-ту ім. В.Н.Каразіна. – №503/2001. – Х.: ВЦ РізоХНУ, 2001.-С. 45-48.
4. Ефективне державне регулювання амортизаційною системою, як фактор збільшення обсягів самофінансування інвестиційної діяльності підприємств //Вісн. Харк. нац. ун-ту ім. В.Н.Каразіна. – №508. – Х.: ВЦ РізоХНУ, 2001.-С. 104-107.
5. Методические основы формирования инвестиционного механизма в Украине //Ефективність економіки промисловості і її вплив на транспорт. Вісн. Харк. нац. ун-ту ім. В.Н.Каразіна. – №565. – Дн-вськ: ДОП ДІТ, 2002.-С. 297-298.
6. Механізм оптимізації управління інвестиційними процесами в регіоні //Вісн. Харк. нац. ун-ту ім. В.Н.Каразіна. – №575. – Х.: ВЦ РізоХНУ, 2001.-С. 158-162.
7. Стратегические направления развития инвестиционного механизма Харьковского региона //Погляди вчених-економістів на розвиток України: минуле, теперішнє, майбутнє. Вісн. Харк. нац. ун-ту ім. В.Н.Каразіна. – №578. – Х.: ВЦ РізоХНУ, 2002.-С. 144-147.

Тези доповідей та виступи на конференціях

1. Українська науково-практична конференція "Методологія і методика наукових досліджень реструктуризації промисловості України" (16.06.2000 р.)
2. Міжвузівська конференція студентів та аспірантів у рамках Каразінських читань, присвячених 200-річчю від дня заснування Харківського університету "Проблеми соціально-економічного розвитку України в умовах ринкових перетворень".

АНОТАЦІЯ

Поколюдний В.В. Економічний механізм регулювання інвестиційної діяльності в Україні. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.02.03 – організація управління, планування і регулювання економіки. – Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна, Харків, 2004.

Дисертаційне дослідження присвячено розробці методичних основ регулювання інвестиційними процесами. Досліджено теоретичні й практичні основи регулювання інвестиційної діяльності. Проаналізовано й узагальнено підходи до оцінки інвестиційних проектів та інвестиційного клімату. Вивчено тенденції розвитку інвестування за секторами економіки. Проаналізовано й систематизовано внутрішні джерела інвестиційного зростання на рівні окремих підприємств та економіки в цілому.

Обґрунтовано напрямки удосконалення інвестиційної політики в державі. Вивчено систему інтересів суб'єктів інвестування на рівні регіону, на її основі обґрунтовано інвестиційні пріоритети розвитку. Запропоновано концептуальний підхід до інвестиційного розвитку. Розроблено механізм регулювання інвестиційної діяльності в регіоні. Запропоновано систему інвестиційного аудиту та розроблені її методичні основи.

Ключові слова: інвестування, економічний механізм регулювання інвестиційної діяльності, інвестиційна політика, інвестиційні пріоритети.

АННОТАЦИЯ

Поколотный В.В. Экономический механизм регулирования инвестиционной деятельности в Украине. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.02.03 – организация управления, планирования и регулирования экономики. – Харьковский национальный университет им. В.Н. Каразина, Харьков, 2004.

Диссертационное исследование посвящено разработке методических основ регулирования инвестиционными процессами. Проанализированы и обобщены существующие подходы к определению категории инвестиции. Исследованы теоретические и практические основы регулирования инвестиционной деятельности. Проанализированы и обобщены подходы к оценке инвестиционных проектов и инвестиционного климата. Определены причинно-следственные связи развития инвестиционных процессов на примере харьковского региона.

Исследованы тенденции изменения направлений инвестирования в разрезе технологической, производственной, отраслевой структуры инвестиций, инвестиций по формам собственности и по видам экономической деятельности. Выявлены тенденции изменения географической структуры и объемов иностранного инвестирования. Проанализированы факторы и условия функционирования инвестиционного механизма на примере харьковского региона в целом и на примере 10 предприятий разных отраслей. Изучены тенденции развития инвестирования по секторам экономики региона. Проанализированы и систематизированы внутренние источники инвестиционного роста на уровне отдельных предприятий и экономики в целом. Исследованы факторы активизации внутреннего инвестиционного потенциала и обоснованы условия инвестиционного роста.

Обоснованы направления совершенствования инвестиционной политики государства. Изучена система интересов субъектов инвестирования на уровне региона, и на ее основе обоснованы инвестиционные приоритеты развития. Предложен концептуальный подход инвестиционного развития.

Разработан механизм регулирования инвестиционной деятельности в регионе. Обоснованы направления, уровень и интенсивность государственного регулирования и стимулирования инвестиций. Предложены организационные формы инвестиционного стимулирования, соответствующие современным реалиям Украинской экономики. В рамках предложенного механизма разработаны предложения по совершенствованию амортизационной политики, направленные на активизацию воспроизводственных процессов. В рамках совершенствования методического обоснования инвестиционного механизма предложена система инвестиционного аудита, обеспечивающая прозрачность выбора и реализации направлений государственного стимулирования инвестиционного процесса. В рамках предложенной системы обоснована система критериев целесообразности инвестирования.

Ключевые слова: инвестирование, экономический механизм регулирования инвестиционной деятельности, инвестиционная политика, инвестиционные приоритеты.

ANNOTATION

Pokolodnyi V.V. The economic mechanism of investment activity regulation in Ukraine. – Manuscript.

The dissertation on a competition of a scientific degree of candidate of economic sciences on a speciality 08.02.03 – the organization of management, planning and regulation of economy. – V.N. Karazin Kharkov National University, Kharkov, 2004.

The dissertational research is devoted to the development of methodical bases of investment processes regulation.

Theoretical and practical bases of investment activity regulation are investigated. Approaches to the estimation of investment projects and investment climate are analyzed and generalized. Relationships of cause and effect of investment processes development on the example of Kharkov region are determined. Internal sources of investment growth at a level of separate enterprises and economy as a whole are analyzed and systematized.

Directions of state investment policy perfection are proved. The system of interests of subjects of investment at a level of a region is investigated, and on its basis investment priorities of development are proved. The conceptual approach of investment development is offered. The mechanism of investment activity regulation in the region is developed. The system of investment audit is offered and its methodical bases are developed.

Key words: investment, the economical mechanism of investment activity regulation, investment policy, investment priorities.

Підписано до друку 23. 02. 2005 р.
Формат 60×84 1/16 Ум.-друк.арк. 1,0 Тираж 100 прим.

АТЗТ “Самміт Харків”,
61023, м. Харків, вул. Мироносицька, 86
Свідоцтво ДК № 133 від 01.08.2000 р.